

Constantin I. Turcu, Ioan Voicu, Nicolae Titulescu în universul diplomației păcii. Cuvînt înainte de Jacques Freymond, București, Edit. politică, 1984

În vitrinele librăriilor a apărut, sub semnătura lui Constantin I. Turcu și Ioan Voicu, cu un cuvînt înainte al reputatului istoric elvețian, profesorul Jacques Freymond, lucrarea *Nicolae Titulescu în universul diplomației păcii* *.

Completînd și aprofundînd una din dimensiunile fundamentale ale vieții și activității sale — latura preocupărilor diplomatice, a concepțiilor și acțiunilor diplomatice, a carierei diplomatice, cum relevă autorii —, lucrarea, consacrată lui Nicolae Titulescu, pune în evidență totodată tradițiile înaintate și acțiunile constructive și dinamice ale diplomației românești în perioada interbelică subordonate consolidării independenței și suveranității naționale a țării, apărării integrității teritoriale leșită din războiul de eliberare, respectul tratatelor și a dreptului ginților, combaterea revizionismului și fascismului, apărarea păcii și securității internaționale prin mijloace juridice, prin forța dreptului, prin intermediul Societății Națiunilor și a alianțelor regionale. Bazîndu-se pe izvoare editate și inedite autorii reușesc să ne înfățișeze un bogat și valoros compendiu consacrat marelui înțelept și umanist român, juristului, diplomatului, omului politic de gîndire și acțiune, a cărui viziune prospectivă va lumina peste veacuri, peste frontiere și doctrine — liniile directoare ale unei strategii globale inclinate omului, dreptului fundamental al omului la pace, la viață și securitate, strădanilor de pace și colaborare internațională, de conviețuire pașnică între oameni și state aparținînd unor sisteme social-economice și convingeri politice, filozofice și religioase deosebite.

Lucrarea demonstrează, totodată, continuitatea politicii externe românești, realismul și consecvența politicii externe a României socialiste care pornește de la imperativele și interesele fundamentale ale poporului român de a construi într-o conjunctură externă de pace, securitate, dezarmare, îndeosebi dezarmare nucleară, cooperare pentru dezvoltare, societatea socialistă multilateral dezvoltată pe meleagurile noastre.

Aceste interese sînt în deplină consonanță cu obiectivele majore ale tuturor popoarelor și statelor de a salvagarda pacea — bunul cel mai de preț al omului — și de a înlătura coșmarul nuclear, care exercită deja o acțiune traumatizantă asupra conștiinței umane universale.

Împărțită în cinci capitole: I. O citorie diplomatică; II. Universalizarea relațiilor de prietenie și colaborare; III. Diplomația și dreptul păcii; IV. Puncte peste veacuri; V. Modernitatea unor valori morale; lucrarea debutează cu înfățișarea noțiunilor și conceptelor fundamentale titulesciene asupra diplomației care, potrivit viziunii sale, trebuie să fie trainic și organic implantată în solul național, să se întemeieze pe principiile dreptului și justiției, să urmărească soluționarea constructivă, durabilă și echitabilă, reciproc avantajoasă a problemelor care confruntă omenirea, să fie o diplomație a dialogului și comprehensiunii, o diplomație a păcii, securității și cooperării, receptivă la imperativele timpului, o diplomație în mișcare.

Titulescu a simbolizat și personificat prin intermediul dreptului și diplomației România în lume, pe care o dorea „prezentă pretutindeni” (p. 14), pe care a dus-o și a reprezentat-o

* Aniversarea Centenarului Titulescu a prilejuit apariția în țară și străinătate a unor noi și valoroase lucrări consacrate vieții și activității strălucitului om politic, jurist și diplomat român, laturilor fundamentale ale concepțiilor sale umaniste, democratice și patriotice printre care relevăm: *Titulescu notre contemporain* de Valentin Lipatti, Geroige G. Potra, Constantin I. Turcu, cu un cuvînt înainte semnat de Ștefan Andrei, ministrul afacerilor externe al R.S. României, apărută la Paris, Editura Nagel în 1982; *Nicolae Titulescu. Concepția juridică și diplomatică* de Ion Grecescu, cu un cuvînt înainte de Ștefan Andrei, Craiova, Edit. Scrisul Românesc, 1982; *The Diplomacy of Nicolae Titulescu*, de Robert Govender, apărută în United Printers and Publishers Ltd, Londra, 1982; *In memoriam Nicolae Titulescu*, de Ion Grecescu, București, Edit. Militară, 1982; *Mari figuri ale diplomației românești. Nicolae Titulescu*, (culegere de studii elaborate de un grup de diplomați din MAE cu un studiu introductiv semnat de Ștefan Andrei, București, Edit. Militară, 1981; *Titulescu și strategia păcii*, elaborat de un grup de istorici și diplomați, cu un cuvînt înainte semnat de Mihnea Gheorghiu, Iași, Edit. Junimea, 1982.

în modul cel mai prestigios cu putință. El releva: „Aparent departe de țară, am dus de fapt țara acolo unde mă aflu, și pe cit a stat în puterile mele, am impus-o atenției internaționale” (p. 35).

El a militat cu forța prestigiului și autorității sale ca România, interesele ei să fie respectate și garantate, apărute prin intermediul diplomației, al forței dreptului. Potrivit concepției sale România își cîștigase un loc demn de numele și trecutul ei în rîndul comunității internaționale a statelor, conferind diplomației un rol activ și constructiv, o funcție bivalentă, progresistă, de apropiere și conlucrare pașnică a popoarelor și statelor suverane, egale în drepturi.

Titulescu s-a manifestat ca un adversar hotărît al folosirii forței și amenințării cu forța în relațiile internaționale, relevînd că oricît de profunde și contradictorii ar fi diferențele, neînțelegerile dintre state, acestora li se pot găsi soluții politice pașnice, amiabile, echitabile, întemeiate pe principiile dreptului și justiției, că tehnicile și metodele diplomației trebuie să faciliteze asemenea alternative.

Promovînd diplomația statelor mici și mijlocii pe arena internațională, el a dat expresie vocației acestora relevînd că influența pe plan mondial a unei țări nu mai e determinată de întinderea teritoriului și de cifra populației sale ci de modul în care înțelege tendințele progresiste în viața internațională și se pune în slujba lor.

Titulescu a lăsat drept moștenire științifică posterității numeroase lucrări, cursuri și tratate, conferințe celebre, documente diplomatice etc., printre care și strălucita sa lucrare elaborată în 1937 *Politica externă a României* (p. 39), în care definește și argumentează liniile directoare ale politicii externe a României în perioada interbelică și rațiunile diplomației concepute și realizate de el, întemeiată pe forța dreptului internațional și a tratatelor, o diplomație între state ca parteneri egali, diplomația bilaterală și multilaterală, conferind Societății Națiunilor un rol activ și constructiv în opera de pace și securitate mondială.

Autorii subliniază că, prin diplomația promovată de el, prin acțiunile inițiate în scopul întăririi unității și cooperării statelor din Europa, încă în timpul vieții sale Nicolae Titulescu a fost considerat „cititor al Europei noi” (p. 47), conferind negocierilor diplomatice, științei și artei negocierilor, un rol deosebit în practica diplomatică. El însuși era un strălucit negociator, unul dintre cei mai mari negociatori ai timpului său. Acordînd însemnătate deosebită diplomației bilaterale, N. Titulescu a militat pentru extinderea și amplificarea relațiilor diplomatice ale României cu alte state de pe toate continentele pornind de la teza sa preferată „de la național, prin regional la universal”. În acest sens el considera că orice politică externă serioasă pornește în primul rînd de la bunele raporturi cu statele vecine. Astfel, se explică politica și diplomația titulesciană de îmbunătățire a relațiilor României cu toate țările vecine, de normalizare a relațiilor cu Uniunea Sovietică, de extindere a raporturilor țării cu state din Europa, din America Latină, Asia și Africa.

Diplomației multilaterale Nicolae Titulescu i-a conferit noi valențe în opera de apărare a intereselor naționale ale statelor, de consolidare a păcii și rezolvare a marilor probleme de interes comun: dezarmarea, securitatea, cooperarea pentru dezvoltare, salvagardarea păcii.

Autorii se opresc pe larg asupra rolului Societății Națiunilor — prima organizație a păcii cu vocație de universalitate — la construcția, consolidarea și creșterea influenței și eficienței acțiunilor sale în lume strălucitul diplomat român și-a adus o contribuție de prim rang. De asemenea, este amplu înfățișată inestimabila sa contribuție la crearea și consolidarea instrumentelor regionale de pace și securitate: Mica Înțelegere și Antanta Balcanică, care au jucat un rol activ și pozitiv în stabilitatea și securitatea Europei interbelice, în combaterea revizionismului.

În paragraful consacrat diplomației economice, autorii relevă concepțiile lui N. Titulescu asupra rolului relațiilor economice, financiare, comerciale, ca suport al celor politice și ca mijloc de facilitare a înțelegerii și cooperării dintre state, contribuția sa la apărarea intereselor economice ale României pe arena internațională.

Relevînd dimensiunile diplomației cultural-științifice și rolul atribuit științei și culturii în opera de pace, cunoaștere și prietenie între țări și popoare, autorii subliniază aportul lui N. Titulescu la crearea și instituționalizarea mecanismelor, tehnicilor și metodelor menite a facilita cooperarea intelectuală (p. 229).

Concentrîndu-se asupra concepțiilor lui N. Titulescu privind corelația dintre diplomație și dreptul internațional ca drept al păcii, autorii subliniază cu deplin temei faptul că obiectivul final al diplomației și dreptului, în concepția titulesciană, îl constituie menținerea și conservarea păcii, stării de pace, consolidarea păcii prin forța dreptului, fundamentarea dreptului la pace, la securitate, la liberă dezvoltare și afirmare al tuturor popoarelor și statelor, recurgerea numai la mijloacele pașnice pentru reglementarea diferendelor dintre state.

Sprijinindu-se pe forța dreptului, a doctrinei și argumentelor juridice, a științei în general, Titulescu a conferit diplomației suplețe, perspectivă și eficiență.

În capitolul intitulat *Panți peste veacuri* autorii reliefează profetica viziune titulesciană asupra evenimentelor timpului său, asupra viitorului: constituirea blocului puterilor

axei, a celui „triptic” (p. 320), agresiv, războiul; ocupația de fapt militară a României și împingerea ei în război, victoria aliaților, pe care Titulescu a văzut-o „cu o surprinzătoare claritate” (p. 321), urmată de consacrarea, dezvoltarea și implementarea, în conștiința universalității, a principiilor pentru care el a militat să devină piatra unghiulară a relațiilor internaționale și să guverneze conduita statelor și popoarelor.

Capitolul ultim al lucrării este consacrat sublinierii actualității gândirii titulesciene, perenității ideilor și concepției sale care în confruntarea cu vicisitudinile istoriei, cu timpul se dovedesc mereu actuale. Contemporanul Titulescu este prezent în toate sau aproape toate problemele majore ale zilelor noastre, de la realizarea dezarmării, înfăptuirea securității europene și universale, înlăturarea subdezvoltării, amplificarea cooperării, rezolvarea diferențelor dintre state exclusiv prin mijloace pașnice, creșterea eficienței organizației internaționale în lumea de azi, respectul dreptului țărilor, practicarea unei diplomații a păcii, ferma așezare a raporturilor dintre state pe principiile dreptului și justiției, buna vecinătate, repudierea forței și amenințării cu forța în relațiile internaționale, apropierea dintre state cu interese opuse, prevenirea războiului, salvagardarea păcii universale, până la locul și rolul activ al României în ansamblul relațiilor internaționale, sint postulate ale viziunii sale prospective, umaniste prin care a interogată și servit prezentul epocii sale și al nostru, viitorul.

Aprecierile făcute de contemporanii săi, de cei care l-au cunoscut ori au studiat prodigioasa sa operă, îl clasează drept una dintre cele mai strălucite inteligențe ale epocii interbelice, „om al secolului pentru pace și înțelegere internațională” (p. 368), expresie a geniului creator al poporului român, mândria sa și implicit a spiritualității universale.

Prin acest volum, diplomații I. Voicu și C. I. Turcu au ilustrat noi aspecte și ipostaze ale operei titulesciene. Este însă imperios necesar ca întreaga moștenire științifică a lui Titulescu, care se ridică la peste șase mii de pagini, să vadă lumina tiparului, așa cum s-a procedat cu opera lui N. Iorga, D. Gusti, L. Blaga, C. Dobrogeanu-Gherea și alte figuri ilustre ale spiritualității românești.

Valoarea lucrării prezentate, caracterul ei științific și documentar este ridicat și de amplele repere biografice și ale activității diplomatice ale lui N. Titulescu, precum și de bogata bibliografie consacrată personalității și operei sale, prin care și-a înscris numele pentru totdeauna în istoria națională, europeană și universală, în știința dreptului internațional și relațiilor internaționale.

Dr. Ion Grecescu

Sociologia contemporană. Probleme, teorii și curente. Cercetare bibliografică, București, Biblioteca Centrală Universitară, 1985

Ajunsa deja la cel de-al șaselea său volum, seria de cercetări și referințe bibliografice dedicate problemelor actuale ale sociologiei contemporane ne oferă, și în acest an, o tematică bogată, diversificată ca arie de cuprindere și la fel de utilă specialiștilor care lucrează în diferite ramuri ale cunoașterii și practicii sociologice. Numărul din acest an, realizat, ca de fiecare dată, de către un colectiv valoros de cercetători ai B.C.U., întregit de un grup de colaboratori din cadrul Catedrei de economie-sociologie și al Centrului de Cercetări Sociologice, cuprinde un sumar extins, incluzând următoarele secțiuni și subsecțiuni: **Teorie și metodă sociologică generală**: 1. *Concepte, principii, tendințe*; 2. *Evoluționism sociologic. Sociologie și darwinism social*; 3. *Epistemologie și metodologie. Structură și dinamică socială*: 1. *Dezvoltare socială și tehnologică*; 2. *Structură, stratificare și mobilitate în societate. Domenii ale sociologiei*: 1. *Cultura vieții, Socializare și comunicare*; 2. *Politică și societate*; 3. *Control social și devianță*; 4. *Societăți și probleme sociale. Structuri instituționalizate ale cercetării sociologiei contemporane*: 1. *Manifestări științifice*; 2. *Societăți, asociații, institute*; 3. *Universități*; 4. *Edituri*; 5. *Reviste*.

După cum se poate observa din această sumară trecere în revistă a conținutului volumului pe care-l prezentăm, substanța sa tematică este reprezentată, cu prioritate de acele probleme și aspecte, care stau la baza celor mai semnificative dezbateri teoretice din sociologia contemporană și care permit familiarizarea cititorului cu noutățile teoretice și metodologice, cu schimbările manifestate în concepția privind rolul și funcțiile cercetării sociologice în diverse societăți. Recenzarea lucrărilor sociologice fundamentale din țările socialiste și din cele occidentale facilitează cercetătorilor din România conturarea unei imagini globale asupra schimbărilor de esență, care caracterizează, în prezent, dezvoltarea teoriei și metodologiei sociologice și, în particular, raportul între tradiție-inovație în construcția paradigmei din acest domeniu.

Aşa cum subliniază prefaţatorii volumului, prof. dr. univ. Ioan Drăgan şi asist. univ. dr. Ion Ungureanu, lucrarea este concepută în aşa fel, încât să ofere o orientare şi o informare cât mai largă, pornind tocmai de la tabloul de idei, concepte şi curente sociologice mereu schimbătoare.

Criteriul valoric, care a determinat o selecţie restrinsă, dar judicioasă a referatelor, a dat posibilitatea recenzării celor mai pertinente contribuţii din literatura de specialitate şi includerea unor prestigioase lucrări semnate sau coordonate de autori de renume din domeniu. Pentru a enumera pe scurt, citiva dintre aceştia, menţionăm pe: P. Naville, M. Crozier, B. Suchodolski, J. Solomon, P. Blumberg, K. Thompson, etc. În volum sunt puse în evidenţă principalele probleme sociale ale anilor '80 şi, în mod complementar, soluţiile propuse de diferite şcoli de sociologie din Europa şi America. Reconstrucţia obiectului sociologiei şi a aparatului său conceptual reprezintă şi ele centre de referinţă pentru o serie de studii incluse în volum tocmai datorită noutăţii pe care o aduc în planul clasificării şi explicaţiilor, al propunerii unor modele de raţionalizare socială, ce opun pe sociologii marxişti celor din şcolile de gândire occidentale. O subsecţie nouă a volumului — cea dedicată raportului dintre mecanismele de control social şi fenomenul de devianţă — oferă ocazia confruntării cu principalele teorii criminologice contemporane şi a comparării relevanţei unor date cu cele rezultate din studii similare întreprinse de cercetătorii din ţara noastră. În ceea ce priveşte studiile dedicate metodologiei sociologice, acestea, deşi nu aduc noutăţi „de ultimă oră”, oferă, totuşi, o imagine edificatoare a tendinţelor actuale ale sociologiei contemporane, mai ales în ceea ce priveşte raportul cantitativ-calitativ şi revitalizarea spiritului dialectic în cercetarea sociologică. Printre alte probleme evidenţiate de către studiile recenzate se numără: evaluarea noilor accepţii ale unor concepte tradiţionale ale cunoaşterii sociologice, propuneri de concepte inedite, definirea scopurilor principale ale dezvoltării sociale contemporane, impactul informaţiei asupra societăţii, strategiile de conducere şi planificare a unor procese sociale de amploare, convergenţa multi şi interdisciplinară a unor perspective teoretice de abordare a acţiunii sociale etc.

În ansamblul său, volumul reprezintă un ghid de informare extrem de util ale cărui valenţe orientative servesc nemijlocit scopurile propuse de colectivul de redactare, condus şi în acest an de Florin Grigoraş, redactor al prestigioasei biblioteci universitare. De menţionat, totodată, cele 39 de fişe cu descriptori şi cele 193 de fişe de semnalară, care permit o identificare şi selecţie rapidă a informaţiei, întregind astfel, o activitate rodnică, înscrisă în efortul general de perfecţionare a cercetării şi învăţămîntului sociologic din România.

Dr. Sorin Rădulescu

Octavian Simu, *Civilizaţia japoneză tradiţională*, Bucureşti, Edit. ştiinţifică şi enciclopedică, 1984

Creşterea interesului pentru cunoaşterea tradiţiei japoneze în vremea noastră nu este deloc întâmplătoare. Ne despart puţini ani de la apariţia *Sfîrşitului mondial* a lui Jean-Jacques Servan-Schreiber¹, în care se puneşte de la premisa că rolul progresului tehnologic se deplasează, încet şi sigur, spre Japonia. *Dezvoltarea Japoniei*² a fost comandată specialiştilor japonezi, de către UNESCO, tocmai în ideea de a face cunoscute ţărilor în curs de dezvoltare în ce constă „miracolul japonez”, care-i sînt izvoarele de energie şi cum sînt acestea utilizate. În general, relaţia dintre cultură şi tehnologie a devenit una dintre problemele majore ale dezvoltării societăţii contemporane, iar explicaţia progreselor spectaculoase ale Japoniei pe calea modernizării este pusă pe seama specificului culturii ei, care-l favorizează această evoluţie.

Pentru a înţelege mai profund actualitatea temei, ar mai trebui adăugat şi faptul că forţa culturii japoneze constă în menţinerea tradiţiilor sale, paralel cu o deschidere neobişnuită la inovaţie.

În acest context, *Civilizaţia japoneză tradiţională* ne apare ca cea mai documentată lucrare din cele de care dispunem³ şi, de la început, ne izbeşte caracteristica ei esenţială: con-

¹ Jean-Jacques Servan-Schreiber, *Le défi mondial*, Paris, Librairie Arthème Fayard, 1980; ediţia românească a apărut sub titlul *Sfîrşitul mondial*, Bucureşti, Edit. politică, 1982.

² * * * *Le développement du Japon*, Paris, UNESCO, 1983.

³ În limba română, pentru publicul românesc, au scris sau au fost scrise lucrări despre Japonia: Elie Bunea, *Pe drumuri japoneze*, Tip. Romane Unite, f.a.; Ilya Ehrenburg, *Însemnări din Japonia*, Bucureşti, Cartea Rusă, 1958; Albert Emilian, *Pictura japoneză şi epoca lui Sesshu Togo Oda*, Bucureşti, ESPLA, 1957; Doamna Murasaki Genji, (trad. româ-

tinutatea și forța, menținerea acumulărilor și adăugarea continuă a altora noi, transferul valorilor tradiționale în lumea modernă a tehnicii. Fiecare din aceste probleme ar merita o tratare specială, dar, pentru moment, facem câteva referiri succinte.

Cîteva dintre culturile asiatice (și cea japoneză, deci), nu au fost dislocate, în decursul timpului, de influențele externe, așa cum s-au petrecut lucrurile în istoria culturală a celor două Americi, în Australia și chiar în Europa. Discontinuitatea culturală a fost, se pare, regula evoluției în multe zone ale lumii, nu însă și în Asia. Aceasta este explicația rezistenței ei nu la tehnica modernă, nu la modernizare, ci la valorile care le însoțesc. Acest fapt a îngreunat preluarea tehnicii, în unele cazuri, dar, în altele, a favorizat-o; peste tot, însă, culturile Asiei „domesticesc” valorile tehnicii, asigurând dezvoltării acesteia un suport inedit și șanse de evoluție viitoare neașteptate. Asia a devenit, astfel, o zonă a dezvoltării cu un specific aparte pentru lumea de azi și de mare interes teoretic pentru analiza relației dintre cultură și dezvoltare.

Octavian Simu s-a plecat îndelung civilizației japoneze anterioare epocii Meiji (1868), deci înainte de modernizarea ei după tiparele epocii industriale, prezentîndu-ne un tablou stilizat și esențializat al contactului dintre culturile tradiționale care s-au confruntat pe solul japonez, al sintezei și evoluției lor. Căci, se pare, despre acest fenomen este vorba. Culturile, în arhipelagul nipon, nu s-au dislocat reciproc, ci s-au succedat, depunîndu-și sedimentele fertile, care au fost transformate apoi în cărămizile noulor ansambluri culturale care au apărut. Este, în orice caz, un fenomen de excepție menținerea, sub o formă rafinată, uneori sublimată, pînă și a elementelor animiste din vechea cultură locală, îmbrăcînd aspectul simplității sintoiste actuale, alături de influențele budiste, confucianiste etc. Japonezii sînt, poate, singurii oameni care se nasc, trăiesc și mor în spiritul unor doctrine morale și religioase diferite, fără însă ca pentru individ să se constituie în fragmente disparate și contradictorii, dimpotrivă, unite în sinteze culturale organice și viguroase. Octavian Simu reface, astfel, pentru noi, drumul în istorie al unei culturi destul de puțin cunoscute nouă, pe baza unei bibliografii echilibrate și semnificative, în care, alături de autori japonezi de prestigiu, sînt utilizați și cei care au văzut „din exterior” Japonia (cercetători occidentali, în primul rînd), chiar dacă au cercetat-o la fața locului. Corpul de informații oferit este unitar și edificator pentru cititor, familiarizîndu-l cu aspectele esențiale aplicate în cultura japoneză, începînd cu așezarea și structura geologică a solului, conținînd cu mitologia, religia și doctrinele etice (atît de importante pentru viața omului obișnuit), valoarea tradiției și locul familiei în ansamblul culturii. Nu sînt omise nici informațiile, de mare interes pentru cititorul de la noi, privind limba, literatura și arta japoneză. La calitățile informative ale textului, am adăugat sobrietatea și limpezimea expunerii, care fac ca această lucrare să fie, după părerea noastră, cea mai reușită din cele de care dispunem. Ne dăm seama de faptul că efortul de documentare pentru scrierea acestei lucrări s-a lăsat nu numai de dificultățile obișnuite unei astfel de încercări, ci și de neobișnuitul culturii japoneze, care, pentru a fi înțeleasă deplin, obligă la strădanii suplimentare. Pe de altă parte, prezența unei astfel de cărți în cultura noastră era necesară, deoarece cultura japoneză nu este una oarecare; ea pune probleme reale dezvoltării lumii contemporane și, din acest motiv, interesul pentru cunoașterea ei crește continuu. Mai sînt și alte aspecte care fac să sporească interesul pentru ea. Să nu uităm că această cultură a trecut de la agresivitatea extremă atinsă în perioada antebelică la un pacifism constructiv în răstimp de cîțiva ani, menținîndu-și această tendință pînă azi. Transferul energiilor din sfera confruntării negative în cea a producției și construcției este un fenomen de mare interes în istoria omenirii, pe care l-au cunoscut puține popoare; și, experiența acumulată prezintă un mare interes pentru evoluția altor culturi, aflate, încă, în „faza agresivă” a evoluției lor, și, cu siguranță, un semn al unor evoluții viitoare majore, dacă e ca omenirea să supraviețuiască și să se dezvolte pașnic.

Sub raport pur științific, experiența aceleiași culturi japoneze ne olibgă să ne gîndim mai profund la procesele care au loc la punctul de contact al diferitelor culturi tradiționale, inedite, originale întotdeauna și încă atît de puțin cunoscute. „Cazul japonez” este cel al sumării, pe intervalul unor milenii, dar nu este singurul, sumarea însăși fiind și ea variată în intervale istorice de mîrimi diferite. În vremea noastră, contactul major se face, însă, nu între culturile tradiționale, ci între cele tradiționale și modernizarea tehnologică. Rezul-

nească, București, EPLU, 1969; Laura Sigarteu Petrina, *Ikebana — arta aranjării florilor*, București, Ceres, 1972; Laura Sigarteu Petrina, *Arte tradiționale japoneze*, București, Albatros, 1977; Liviu Petrina, *Ainii, aborigenii Japoniei*, București, Albatros, 1970; Sonagon Sei, *Însemnări de căpății*, (Trad. rom.), București, Univers, 1977; K. Simonov, *Note de drum din Japonia*, București, Edit. Tineretului, 1972; Michal Sobeski, *Artă exotică* (2 vol.), București, Edit. Meridiane, 1975; Nina Stănculescu, *Utamaro*, București, Meridiane, 1976; sînt, de asemenea, demne de remarcat lucrările lui Ioan Timus despre Japonia, apărute în perioada dintre cele două războaie mondiale.

tatul reprezintă, încă, marea necunoscută a evoluției culturilor în viitor, dar experiența contactelor între culturile tradiționale reprezintă o importantă sursă de sugestii pentru orientarea politicilor culturale moderne. Mai ales, menținerea valorilor tradiționale (a celor valoroase) în contextul civilizației tehnologice prezintă un interes deosebit și „cazul japonez” este cea mai spectaculoasă demonstrație a epocii moderne în această privință.

Iată, doar, câteva motive pentru care considerăm apariția lucrării *Civilizația japoneză tradițională* de Octavian Simu un eveniment cultural deosebit. Cartea s-a bucurat de un meritat succes de librărie și acest fapt vorbește de la sine despre interesul cititorilor noștri pentru cunoașterea altor culturi.

Carmen Furtună

Czechoslovak Science for Peace and World Cooperation, Academia, Praga, 1985

În cadrul lucrărilor „Adunării Mondiale pentru Pace și Viață, Împotriva Războiului Nuclear”, prestigioasă reuniune care a avut loc la Praga în iunie 1983, a fost organizată și o întâlnire a oamenilor de știință, sub deviza „Știința între război și pace”. Cele mai importante comunicări prezentate de savanții cehoslovaci în cadrul acestei manifestări au fost grupate în volumul *Știința cehoslovacă pentru pace și cooperare mondială*, care oferă o viziune multilaterală a preocupărilor asupra păcii ale oamenilor de știință de cele mai diverse profiluri din Republica Socialistă Cehoslovacă.

Reține atenția, de la bun început, cuvîntul de deschidere aparținînd academicianului Bohumil Kvasil, președintele Academiei Cehoslovace de Științe, care subliniază cu deosebit temei că „pacea nu poate fi asigurată prin vreun sistem de arme noi, ci numai printr-un dialog just, rezonabil, prin străduința de a realiza înțelegerea și cooperarea” (p. 13).

Culegerea de studii ce urmează o grupare sistematică a problemelor, este structurată în patru părți: prima, consacrată preocupărilor de a găsi ideile unificatoare în conceptele contemporane de pace; a doua, abordează conexiunile dintre pace și problemele globale ale umanității; a treia se ocupă de soluționarea pașnică a conflictelor internaționale și teoriile științifice asupra conflictelor iar cea de a patra este consacrată evidențierii responsabilității morale a oamenilor de știință pentru soarta umanității.

În prima parte, rezervată problemelor conceptuale, se relevă, pe drept cuvînt, necesitatea de a se desprinde un numitor comun, anumite valori comune, pe marginea numeroaselor teorii și concepții contemporane cu privire la pace, prezente în gândirea contemporană. Vladimir Soják — autorul unui important studiu — relevă, pe bună dreptate, că problema prevenirii războiului, și în primul rînd a războiului nuclear, este o problemă fundamentală care trebuie să-și găsească locul în conceptele contemporane asupra păcii. În opinia sa, pacea capătă astăzi, din ce în ce mai mult, caracterul nu numai al unei „absențe a confruntărilor” ea implicînd în mod simultan rezolvarea unor importante probleme economice și sociale. După cum apreciază acest autor, conceptele teoriei păcii trebuie să elucideze structurile și sursele care produc creșterea tensiunii internaționale, cursa înarmărilor, amenințarea la adresa păcii și securității, dar și să ofere „reală alternativă spre pace care trebuie să fie nu numai gîndită, dar și ocrotită și sprijinită în realizarea ei” (p. 23).

Un alt autor, Jan Zvada, care consacră un interesant studiu conceptului de pace, apreciază necesitatea elaborării unui concept unitar, determinat în special de sarcinile primordiale ale apărării păcii în actualul moment istoric, împotriva unui conflict nuclear. Pronunțîndu-se pentru un asemenea concept, autorul arată în mod argumentat că „noi credem că în momentul de față orice unitate în problema păcii trebuie să punească în primul rînd și în mod necesar de la recunoașterea faptului că pacea este acum cea mai înaltă și cea mai importantă din toate valorile umane, că ea reprezintă prioritatea tuturor priorităților, că ea constituie ceva care ocupă un loc înaintat în ierarhia nevoilor omului și societății, comparată cu toate perioadele și epocile precedente, inclusiv cele ale unui trecut apropiat” (p. 24—25). De la recunoașterea pericolului incomensurabil pe care îl reprezintă războiul nuclear, este posibil să ajungem pe căi logice la concluzia că războiul a încetat să mai constituie azi un instrument prin care politica poate fi efectuată. Examinînd evoluțiile survenite în perioada destinderii și după aceea, cu realizările și neîmplinirile lor, autorul consideră că menținerea păcii, chiar în pofida situațiilor tensionale care au existat în Europa și în lume, în toți acești ani, reprezintă, neîndoielnic, un fapt pozitiv ce se cere subliniat. Astăzi se impune însă a se da păcii un conținut mai adînc. „Noi dorim să o schimbăm într-un mod esențial, să o facem democratică, să o dezvoltăm și să o întărim, să o curățim de armamente, de forță și agresiune” (p. 29). Legat de aceste aspecte vizînd elaborarea și promovarea unui

nou concept, cuprinzător, asupra păcii, capabil să mobilizeze popoarele, opinia publică, cercurile cele mai largi, se înscriu și studiile consacrate educației pentru destindere, participării tineretului la mișcarea pentru pace, cultivării unei psihologii a păcii împotriva psihologiei războiului.

Reține atenția în mod special studiul lui Josef Blahož, privind educația pentru destindere, în care autorul enunță o serie de idei originale în legătură cu acest concept pe care îl vede înglobând procesele vieții sociale, antrenând participarea unor largi categorii de oameni și grupuri de indivizi. După părerea sa, educația pentru destindere este leagătă de afirmarea personalității umane, de eliminarea rasismului și altor atingeri aduse drepturilor omului, autorul sugerând o serie de măsuri privind întărirea rolului UNESCO în acest domeniu, întocmirea unor programe de educație pentru destindere, înființarea unui comitet de cercetări care să se ocupe în mod sistematic de aceste probleme esențiale pentru afirmarea valorilor păcii și cooperării internaționale.

În partea a doua, consacrată păcii și problemelor globale ale umanității, este relevată cu argumente pertinente legătura dintre știință și umanism în perspectiva unei strategii globale a dezvoltării, conexiunea dintre pace și problemele globale, evidențiindu-se importanța păcii și dezarmării pentru rezolvarea problemelor de viață și de dezvoltare ale societății umane, impactul păcii asupra problemelor ecologice și economice, sănătății popoarelor, problemelor mediului, folosirii energiei nucleare ș.a. Prestigioși oameni de știință cehoslovaci, aparținând celor mai diverse discipline, relevă impactul esențial al păcii asupra vieții și dezvoltării omului, asupra soluționării „pe o bază echitabilă, a problemelor globale, în care toate popoarele sunt interesate în actualul moment istoric. Referindu-se la importanța acestor probleme, Jaromir Sedláčik relevă de fapt că „problemele globale privesc într-o măsură mai mică sau mai mare, direct sau indirect, toate națiunile și țările sau grupele de țări... Ele solicită atât soluții pe termen lung, cât și soluții urgente, fundamentale și parțiale, reclamând străduințe colective ale tuturor țărilor, dacă este posibil, sau cel puțin ale celor mai importante țări. Ele sunt probleme a căror soluționare este în interesul umanității, ca un întreg, deși această comunitate de interese nu este încă suficient realizată de toate popoarele ca atare” (p. 93). Autorii cehoslovaci enunță, pe drept cuvânt, în rîndul acestor probleme fundamentale, globale, problemele ce privesc viața popoarelor, dezvoltarea, soluționarea problemelor economice, sociale.

A treia parte a lucrării se referă la soluționarea pașnică a conflictelor internaționale și teoriile științifice asupra conflictelor. În mod justificat se relevă importanța fundamentală a prevenirii unui război nuclear, a interzicerii armelor nucleare, pentru îmbunătățirea atmosferei internaționale, pentru prevenirea conflictelor. Așa cum subliniază Josef Mrázek într-un interesant studiu, „un pas important pentru a opri războiul nuclear și pentru înfăptuirea dezarmării nucleare ar fi înfăptuit dacă în dreptul internațional ar fi incorporată o prohibiție expresă a folosirii armelor nucleare” (p. 244). Pe linia aceluiași preocupări și alți autori, ce își aduc contribuția în această culegere de studii, relevă legătura ce există între înfăptuirea procesului dezarmării și prevenirea conflictelor internaționale. În mod aparte dorim să relevăm studiul semnat de Stanislav Patejdl, care aduce importante precizări în legătură cu conceptul juridic al zonelor denuclearizate, pronunțându-se pentru o aplicare a acestora în viață ca mijloc de a contribui la revitalizarea destinderii, la crearea unor relații pașnice în Europa și în alte zone ale lumii. Karel Lacina aduce și el în discuție importante idei interesante în legătură cu conflictele din lumea a treia, relevând impactul deosebit pe care l-ar reprezenta asupra economiei acestor țări o politică de dezarmare, reducerea cursei înarmărilor și, în special, a transferurilor de arme către țările în curs de dezvoltare. În cadrul aceluiași părți a lucrării, remarcăm și contribuția adusă de Milena Srnská, care, pe baza documentelor internaționale și a practicii statelor, înfățișează o construcție juridică originală, coerentă și bine structurată cu privire la trăsăturile dreptului la dezvoltare.

Cea de a patra parte a culegerii de studii, care se ocupă de responsabilitatea morală a oamenilor de știință pentru soarta umanității, relevă în mod argumentat rolul considerabil pe care trebuie să-l aibă în zilele noastre oamenii de știință în apărarea păcii și înfăptuirea dezarmării, în oprirea drumului manifestărilor agresive. După cum arată Miloslav Formánek, „Știința și oamenii de știință însuși subliniază cu o frecvență în creștere posibilitățile existente pentru o viitoare dezvoltare, la fel ca și pericolele care le implică anumite tendințe ale dezvoltării științei și tehnologiei. În legătură cu aceasta, ei se adresează într-un mod sporit publicului mondial, considerind și evaluind responsabilitatea lor morală și politică, angajându-se în lupte concrete sociologice, ce-i ajută să formeze organizațiile lor proprii socio-politice active” (p. 320). Autorii culegerii remarcă justificat că se constată în prezent un proces de tot mai largă angajare a oamenilor de știință, care de la atitudini pur pacifiste, trec la poziții angajate, militante, conștientizind popoarele, masele largi asupra pericolului unui război nuclear. În această privință, un rol considerabil revine și problemelor informației, corect reliefate în studiul semnat de Viktor Knapp.

Rezultat al unei abordări multidisciplinare asupra problemelor păcii, culegerea de studii elaborată de autori cehoslovaci se impune prin nivelul său științific, prin larga arie de preocupări, prin mesajul umanist, prin argumentația temeinică folosită de fiecare dintre studiile inserate, ca și de lucrare în întregul său. Culegerea *Știința cehoslovacă pentru pace și cooperare mondială* constituie o lucrare reprezentativă, elaborată de Academia de Științe din R.S. Cehoslovacă, a cărei publicare pune în relief valoarea, originalitatea și interesul cercetărilor întreprinse sub egida acestui important forum științific.

Victor Ducelescu

Benjamin Barber, *Strong Democracy. Participatory Politics for a New Age*, University of California Press, 1984

Înscriindu-se în orientarea critică generată de criza democrației liberale, Benjamin Barber, profesor de științe politice la Universitatea Rutgers din S.U.A., își propune în volumul de față nu numai să supună analizei fundamentele teoretice și politice ale tipului de democrație considerat perimat, ci și să ofere o soluție acestei crize, preconizând un nou model de democrație și anume „democrația viguroasă” (strong democracy).

„Scopul acestei cărți — scrie Barber — este de a dezvolta o justificare alternativă: asocierea democrației cu o cultură civică mai apropiată de problemele participării, dreptului de cetățean și activității politice, care reprezintă virtuțile centrale ale democrației” (p. 25).

Cartea urmează două linii principale de desfășurare a argumentației: una prin care se prezintă și se analizează înfățișarea actuală a democrației liberale occidentale; cealaltă, care abordează necesitatea utilizării teoriei și practicii democrației participative, temeiul principal al „democrației viguroase” (în contrast cu democrația liberală apreciată ca o „democrație slabă”).

Democrației liberale, arată Barber, îi sunt proprii trei dispoziții dominante, fiecare dintre ele determinând un set distinct de atitudini, inclinații și valori politice. Ele sunt denumite în mod convențional dispoziția anarhistă, dispoziția realistă și dispoziția minimalistă. Trăsăturile lor distinctive provin din felul în care soluționează conflictul dintre indivizi, considerat drept condiția fundamentală a întregii politici democratice liberale.

La temelia „democrației viguroase” stă comunitatea de cetățeni care se autoguvernează și a cărei unitate rezidă mai puțin în existența unor interese omogene și mai mult în educație civică, scopuri și acțiuni comune, sprijinindu-se în mai mare măsură pe atitudini civice și instituții participative. „Democrația viguroasă” se bazează și ea pe realitatea conflictului, dar pe care dorește să-l transforme în cooperare, pe sociologia pluralismului și pe separarea domeniului privat al acțiunii de cel public. Teoria care o însoțește își are izvorul într-o varietate de practici instituite, precum și în teoriile clasice ale comunității, educației civice și participării. Vechiul înțeles al politicii ca „mod de viață” („way of life”) este respins, pentru ea politica reprezentând un „mod de existență” („way of living”), felul în care oamenii, având caractere schimbătoare dar maleabile și interese în concurență dar care coincid, pot izbuti să trăiască împreună nu numai în avantajul lor reciproc, ci și în avantajul comunității.

Nota specifică a acestei teorii, față de teoria democrației liberale, o reprezintă ideea transformării, accentul pus pe schimbare. Pentru prima dată, afirmă autorul, posibilitățile transformării particularului în colectiv, dependenței în interdependență, conflictului în cooperare, trebuinței în afecțiune și sclaviei în cetățenie sunt plasate într-un cadru de participare.

Un loc însemnat în demersul teoretic la lui Barber îl ocupă definirea condiției politice, adică a circumstanțelor în care ia naștere și se desfășoară politica. Condiții politice îi sunt proprii următoarele elemente: acțiune, caracter colectiv, caracter necesar, opțiune, caracter acceptabil, conflict și absența unei baze independente de apreciere.

Pornind de la ideea că aceste șapte elemente pot servi caracterizării oricărui regim politic, Barber construiește următoarea tipologie a democrațiilor: autoritară, pluralistă, unitară și viguroasă. Primele trei constituie variații ale democrației reprezentative, al cărei principiu de bază răpește indivizilor responsabilitatea pentru valorile, convingerile și acțiunile lor. Utilizarea reprezentativității este, în optica autorului, incompatibilă cu valorile occidentale fundamentale, între care libertatea, egalitatea și dreptatea socială. Acestea sunt valori politice care depind de autogovernare și exercitarea dreptului de cetățean.

Din întreaga tipologie menționată, numai „democrația viguroasă” ar fi complet și real democratică. Ea ar reprezenta viitorul democrației, revitalizarea unei forme de comunitate susținută de o politică participativă, exprimând mai ales autogovernarea de către cetățeni decît conducere reprezentativă în numele cetățenilor. Politica participativă are în vedere

disputele colective și conflictele de interese, pe care le supune unui proces permanent de dezbatere, decizie și acțiune.

Reține atenția accentul, pus de autor, asupra relațiilor ce apar și se mențin, prin intermediul participării, între indivizi ca cetățeni și între aceștia și comunitatea în care trăiesc. Comunitatea se dezvoltă prin participare și, în același timp, face posibilă participarea.

Procesele politice ale „democrației viguroase” urmăresc să fortifice rolul de „cetățean”, să restabilească supremația sa asupra celorlalte roluri și să contribuie la realizarea integrării civice și psihice. Acțiunea colectivă reprezintă testul deciziei colective, după cum decizia este testul discuției colective. Folosind termenul de „muncă în comun”, Barber are în vedere comunitatea care acționează împreună pentru a îndeplini ceea ce a prevăzut și dorit împreună. Trei tipuri de conducere sînt pertinente „democrației viguroase”: conducerea de tranziție (bazată pe modelul fondatorului), care conduce un popor spre extinderea auto-guvernării; conducerea accesibilă, care asigură buna funcționare a instituțiilor participative, în pofida efectelor inechitabile ale conducerii naturale; conducerea morală, care promovează coeziunea socială, respectul libertății și demnității individuale.

Realitatea economică și social-politică, afirmă Barber, așează în fața democrației cel puțin trei obstacole: societatea de masă și problema dimensiunii căreia îi dă naștere; capitalismul și problemele de inegalitate și izolare pe care le ridică; nesiguranța concepției colective. Fiecare dintre aceste bariere poate fi tratată cu strategii ameliorative, dar, în general, instituțiile democratice liberale le înving mult mai ușor decît „democrația viguroasă”, ceea ce pune în evidență unele neajunsuri ale celei din urmă.

Problema dimensiunii participării este, după opinia autorului, punctul vulnerabil al „democrației viguroase”, deoarece depinde de comunicarea directă. Altfel spus, problema dimensiunii este problema comunicării. Una dintre soluțiile propuse de Barber are în vedere perfecționarea tehnicilor comunicațiilor de masă, care vor asigura contactul direct între cetățeni.

Existența și influența corporațiilor monopoliste multinaționale reprezintă, în concepția autorului, singura amenințare reală la adresa democrației. Corporația monopolistă este incompatibilă cu libertatea și egalitatea, atît la nivel individual, cît și social. Ea înlătură distincția dintre domeniul particular și cel public, punînd astfel în primejdie democrația în punctul său vital.

Cartea lui Benjamin Barber prezintă interes pentru înțelegerea evoluției actuale a politologiei americane. În confruntare cu criza democrației liberale, a democrației burgheze în general, se dezvoltă teoria democrației participative, se propun soluții, dar, de cele mai multe ori, acestea nu sînt decît paleative, încercări de ameliorare, care nu schimbă radical situația. Lipsită de un suport social-politic real, de înțelegerea raporturilor complexe dintre baza economică și suprastructura politică a societății, teoria „democrației viguroase”, deși promovează idei și valori participative a căror importanță nu poate fi negată, se înfățișează în cele din urmă ca un deziderat puțin credibil în fapt.

Doina Botezatu